

PODRÓŻUJ PO MAŁOPOLSCE

w rytmie eko

MAŁOPOLSKA ZACHODNIA

fot. Dominika Zaręba

Czym jest ekoturystyka?

Ekoturystyka to kameralne odkrywanie i poznawanie wyjątkowych miejsc i ludzi, ich kultury, tradycji oraz zabytków. To, co wyróżnia podróżowanie w stylu eko, to szacunek i wrażliwość na przyrodę i krajobraz, a także na potrzeby ludzi, którzy mieszkają w zakątkach, które odwiedzamy. Dzięki ekoturystyce jesteśmy bliżej nich i natury, mamy szansę doświadczyć, poczuć, poznać, zaprzyjaźnić się, zachwycić otaczającym światem. I zabrać ze sobą swój ślad węglowy oraz... wspaniałe wspomnienia.

MAŁOPOLSKA ZACHODNIA

Przyroda i dziedzictwo industrialne
w Dolinie Wisły, Przemyślu i Soły

Historia i przyroda
na Szlaku Orlich Gniazd

Z wizytą u artystów i aniołów
na Bursztynowym Szlaku

Rowerem i kajakiem przez
Ekomuzeum Doliny Karpia

Drezyną przez urokliwe
jurajskie krajobrazy

MAŁOPOLSKA ZACHODNIA

Historia i przyroda

na Szlaku Orlich Gniazd

Bydlin | Rabsztyn | Olkusz | Klucze
Pustynia Błędowska | Bukowno | Trzebinia
Park Krajobrazowy Orlich Gniazd
Tenczyński Park Krajobrazowy

fot. Kamil Sorocki

rowerem

pieszo

kajakiem

przyroda

dziedzictwo

lokalne produkty

questy

Uroki Jury Krakowsko-Częstochowskiej odkryjemy podczas podróży Szlakiem Orlich Gniazd łączącym jurajskie zamki i warownie. Średniowieczne fortece, nazwane kilkadziesiąt lat temu „orlimi gniazdami”, położone są na skalistych wzniesieniach. Przez stulecia miały chronić szlaki handlowe w tworzącym się państwie piastowskim. Region, przez który biegnie szlak, jest jednym z najcenniejszych krajobrazowo miejsc w Polsce, a także kolebką polskiej kultury. Położony pośród zielonych pagórków porośniętych lasami, wśród malowniczych wapiennych ostańców, stwarza wrażenie niezwyklej harmonii występującej pomiędzy człowiekiem i środowiskiem. Podczas ekowycieczek poznamy historie i legendy zamków w Bydlinie i Rabsztynie oraz zamku Tenczyn w Rudnie. Odwiedzimy „srebrne miasto” Olkusz, kolebkę polskiego górnictwa srebra i ołowiu o początkach sięgających XIII w. Odkryjemy tajemnice przyrodnicze Pustyni Błędowskiej – największego w środkowej Europie obszaru lotnych piasków, który powstał na skutek wycinki borów, głównie na potrzeby olkuskiego górnictwa. Popłyniemy kajakiem Sztołą w Bukownie – szmaragdową rzeką, która wije się zakolami pośród cennych przyrodniczo lasów łęgowych. Wreszcie zajrzemy do Trzebini, by poznać klimaty miasta górniczego o ciekawej historii, gdzie dziedzictwo industrialne przeplata się z terenami zielonymi i wiejskimi krajobrazami.

Ekowycieczka rekomendowana dla:

- ▶ miłośników turystyki rowerowej
- ▶ grup rodzinnych doświadczonych w wycieczkach na dwóch kółkach
- ▶ indywidualnych odkrywców historii i przyrody

MIKROWYPRAWY

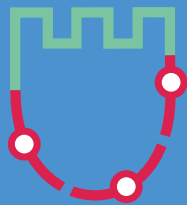
1. Rowerowa przygoda na Szlaku Orlich Gniazd

Ogrodzieniec-Podzamcze (woj. śląskie) – Smoleń, ruiny zamku Pilcza – Dolina Wodącej – Góry Bydlińskie [granica województw] – Krzywopłoty – ruiny zamku w Bydlinie – Bydlin – Cieślin – Golczowice – Jaroszowiec – Rabsztyn – Olkusz – Raclawice (Podskale) – Paczółtowice – Czerna – Krzeszowice – Tenczynek – Rudno, zamek Tenczyn – Kopce, Las Zwierzyniec – Brzostkwinia – Grzybów, Las Zabierzowski – Szczyglice – Kraków Mydlniki – Kraków Cichy Kącik

Zapraszamy na rodzinną wycieczkę przygodową rowerowym Szlakiem Orlich Gniazd. Naszym punktem startowym będzie **Podzamcze z ruinami zamku Ogrodzieniec**, które są wizerunkowym symbolem Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (zamek położony jest jeszcze na obszarze województwa śląskiego). By tu dojechać, proponujemy wynająć busa z możliwością przewozu rowerów. Wycieczkę podzielimy na dwa dni z noclegiem w okolicach Rabsztyna lub Olkusza (warto zabrać namiot). Szlak prowadzi drogami leśnymi, polnymi, a częściowo asfaltem (gdzie musimy współdzielić drogę z samochodami). Weźmy pod uwagę deniwelację jurajskiego terenu, dojazdy, na ogół krótkie, do wartych zwiedzenia obiektów, a także odcinki prowadzące drogami gruntowymi czy różnego rodzaju szutrowymi. Są odcinki trudne technicznie np. piaszczyste leśne ścieżki, gdzie czasem przyjdzie nam popchać rower z sakwami. Z doświadczenia wiemy, że dzieci aktywne rowerowo lubią takie przygody i długo je potem wspominają. Największym atutem szlaku jest unikatowy krajobraz Jury Krakowsko-Częstochowskiej, zarówno przyrodniczy, jak i kulturowy oraz poczucie bliskości przyrody.

Szlak Orlich Gniazd

Szlak Orlich Gniazd

Szlak Orlich Gniazd (rowerowy i pieszy) wiedzie przez najpiękniejsze zakątki Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Łączy najwybitniejsze zamki pomiędzy Krakowem a Częstochową, nazwane „orlimi gniazdami”.

Rowerowy Szlak Orlich Gniazd został wytyczony w 1999 r. przez działaczy PTTK z Częstochowy, Krakowa oraz Zawiercia pod auspicjami Związku Gmin Jurajskich.

Obecnie liczy 190 km, w tym 86 km w woj. małopolskim i 104 km w woj. śląskim. W Małopolsce znalazły się na nim: zamek Tenczyn w Rudnie, zamek w Rabsztynie, zamek w Bydlinie, obszary chronione – Park Krajobrazowy Orlich Gniazd, Tenczyński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Dolinki Podkrakowskie, a także liczne rezerваты i pomniki przyrody oraz kościoły na Szlaku Architektury Drewnianej. Trwają starania, by teren, przez który przebiega szlak, został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Projekt **pieszego Szlaku Orlich Gniazd** narodził się już w 1948 r. – jednym z inicjatorów był wybitny krajoznawca, Kazimierz Sosnowski. Szlak liczy 164 km, na terenie Małopolski 60 km. Znajdują się na nim: zamek Korzkiew, ruiny zamku królewskiego w Ojcowie, zamek Pieskowa Skała w Sułoszowej, zamek w Rabsztynie oraz Bydlinie.

Szlaki rowerowy i pieszy oznakowane są na czerwono. Koordynatorem szlaku jest Związek Gmin Jurajskich. Szlak został wpisany do sieci Greenways w 2019 r.

► www.orlegniazda.pl

Ruiny zamku Bydlin, fot. Dominika Zaręba

Z Podzamcza ruszamy w kierunku Smolenia pod ruiny **zamku Pilcza** z XIV w., malowniczo położone w leśnym rezerwacie przyrody Smoleń. Po sympatycznym zjeździe spod zamku odbijamy w prawo (wraz z czerwonym szlakiem pieszym) w **Dolinę Wodącej**. Czeką nas jeden z najbardziej wymagających odcinków terenowych prowadzący przez las do Gór Bydlińskich. Jedziemy głównie leśnymi szutrówkami, mijając kwietne śródleśne polany. Dolina Wodącej to jeden z najpiękniejszych jurajskich zakątków słynący z zespołów wapiennych ostańców i jaskiń. Nad doliną górują Skały Zegarowe. W tutejszej Jaskini na Biśniku odnaleziono najstarsze ślady człowieka sprzed 500 tys. lat. Na jednej z polan na szlaku, w miejscu dawnej gajówki Psarskie, znajduje się altanka z miejscem odpoczynkowym. Opodal stoi **pomnik ku czci oddziału AK kapitana „Hardego”**, stacjonującego tutaj w 1944 r. Najwyższy punkt, jaki osiągniemy na tym odcinku, to 464 m n.p.m. Później czeka nas stromy zjazd do przysiółka Gór Bydlińskich.

W okolicach Gór Bydlińskich wkraczamy już na teren Małopolski i zmierzamy w kierunku Bydlina. Po drodze w okolicy Krzywopłotów – na **Polanie Bory** obok XIX-wiecznej kapliczki widoczny jest polowy ołtarzyk, a przy nim niewielki pomnik poświęcony oddziałowi AK „Surowiec”, który kwaterował w okolicznych lasach w 1944 r., a także tablice upamiętniające ofiary powstania styczniowego oraz powstań i wojen w latach 1794–1945.

Zmierzamy w kierunku kolejnego Orlego Gniazda – **ruin zamku w Bydlinie**. Żeby zwiedzić obiekt, najlepiej zaparkować rowery przy wiacie naprzeciwko **zabytkowego cmentarza** z kwaterami wojennymi z obu wojen światowych, w tym mogiłami żołnierzy Legionów. Przy cmentarzu zwraca uwagę kamienna XVIII-wieczna **kaplica cmentarna pw. Pocieszenia NMP**, pierwotnie pustelnia. W lesie ukryły się ruiny zameczku rycerskiego wzniesionego pod koniec XIV w., który na przełomie XVI i XVII w. przebudowano na kościół. Na terenie wzgórza znajdują się ślady okopów z okresu I wojny światowej. W 1914 r. Legioniści stoczyli tu bitwę pod Krzywopłotami.

Quest Wędrówka po skarby historii Bydlina

Mikrowycieczka trasą questu przybliży historię zamku oraz bitwy na zamkowym wzgórzu stoczonej przez Legiony w 1914 r. Początek znajduje się przed bramą na teren kościoła pw. św. Małgorzaty w Bydlinie.

 2 km 1 h 15 min.

XVIII-wieczna kaplica cmentarna w Bydlinie

Przejeżdżamy przez **Bydlin**, mijamy **kościół pw. św. Małgorzaty** z 1865 r. z renesansowym ołtarzem głównym, a następnie **Cieślin**, gdzie przy ul. Jurajskiej widać malowniczy zespół dawnych **dworskich stawów** oraz **kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika** z lat 20. XX w. Świątynia kryje gotycką figurę Matki Bożej z Dzieciątkiem z przełomu XIV i XV w. Z Cieślina do **Golczowic** jedziemy przez las, wąską asfaltową, praktycznie pozbawioną ruchu kołowego drogą. We wsi Golczowice skręcamy w lewo w ul. Powstania Styczniowego, przejeżdżamy most na Białej Przemszy i znowu czeka nas ciekawy odcinek trasy pośród lasów, najpierw drogą asfaltową, a następnie leśnym duktem. Jesteśmy w Parku Krajobrazowym Orlich Gniazd. Pośrodku pięknego lasu docieramy do **Jaroszowca**. Miejscowość powstała na przełomie XIX i XX w. jako osada przemysłowa (kopalnie rud żelaza, cementowania). Jednak rozwój osiedla nastąpił dopiero w I. 50-tych XX w. wraz z budową Zakładów Budowlanych i Montażowych „Szkłobudowa I”, a następnie Huty Szkła Walcowanego. Osiedle otaczają ostańcowe wzniesienia Pazurka (**Rezerwat Pazurek**) i Stołowej Góry pokryte głównie lasami bukowymi, objęte obszarem ochrony „Natura 2000 – Jaroszowiec”. Mijamy **kościół pw. NMP Wspomożenia Wiernych w Jaroszowcu** z lat 1981–1995, gdzie znajduje się otoczony czcią obraz Matki Bożej Wspomożenia Wiernych namalowany przez Jana Szczęsnego Stankiewicza, ucznia Jana Matejki. Przed kościołem stoi pomnik św. Jana Pawła II z 2006 r. dłuta Józefa Siwonina.

Rezerwat leśny i przyrody nieożywionej Pazurek

Zróznicowana rzeźba terenu wyróżnia się szeregiem suchych dolinek oraz licznymi ostańcowymi formami skalnymi. Cały teren rezerwatu pokrywają bogate zespoły leśne, w tym najcenniejsze florystycznie buczyny sudecka i ciepłolubna. W ich runie, a także w otoczeniu skał występuje wiele gatunków roślin rzadkich, w tym 20 gatunków roślin chronionych, jak np. czosnek niedźwiedzi, miesięcznica trwała czy jęczyznik zwyczajny. Przez rezerwat prowadzi **okrężny szlak spacerowo-edukacyjny** o długości 5 km, którego początek znajduje się przy tutejszej stacji kolejowej. W jej pobliżu, wśród lasu wznosi się modernistyczny gmach szpitala, obecnie chorób płuc, wybudowany w 1934 r.

Za ul. Kolejową kończy się asfalt. Wjeżdżamy w ścieżkę prowadzącą znowu przez las, od czasu do czasu mijając kwietne pola i polany. To wyjątkowo uroczy krajobrazowo odcinek szlaku, jednak dość trudny ze względu na piaszczyste podłoże. Przyjdzie nam czasem popchać rower. Ale nagrodą będzie nie tylko bliskość zachwycającej przyrody, ale także kolejne orle gniazdo – owiany legendami **zamek Rabsztyn**. Ruiny zamku o początkach sięgających końca XIII w. górują malowniczo na wapiennym wzniesieniu. W Rabsztynie warto skorzystać z gościnnych progów i menu **Restauracji Podzamcze**. Jeśli planowaliśmy nocleg w namiocie, to Rabsztyn jest dobrym miejscem do rozbicia się na polu biwakowym jednego z tutejszych gospodarstw (kontakt: tel. +48 514 782 320). Większą ofertę noclegową ma pobliskie miasto powiatowe **Olkusz**, położone na naszym Szlaku Orlich Gniazd. Zwane „srebrnym miastem” jest kolebką polskiego górnictwa srebra i ołowiu o początkach sięgających XIII w. Wstąpmy koniecznie na tutejszy zabytkowy **Rynek** i poszukajmy **rzeźb olkuskich gwarków** – dawnych górników.

Ruiny zamku Rabsztyn, fot. Kamil Sorocki

Olkuski Gwarek, fot. Dominika Zaręba

QUESTY OLKUSKIE

Quest Śladami herbów i gmerków olkuskich

Spacer po olkuskiej Starówce śladami herbu miejskiego Olkusza oraz gmerków – czyli herbów mieszczan olkuskich. Początek questu – rzeźba rycerza przy ul. Krakowskiej.

 1,5 km 45 min.

Quest rowerowy Ze srebrnego miasta do Kruczej Skały

Wycieczka rowerowa po słynnym z górnictwa srebra i ołowiu Olkuszu, jednym z najwspanialszych historycznych miast Małopolski, oraz leżącym opodal Rabsztynie z ruinami zamku. Początek questu znajduje się przy wschodnim krańcu ul. Krakowskiej w Olkuszu, obok rycerza.

 16 km 4 h

Szlak prowadzi bocznymi drogami przez olkuskie osiedla. Przekraczamy wiaduktem tory kolejowe, by – po przecięciu kolejnym wiaduktem drogi nr 791 – wjechać ponownie w wiejskie krajobrazy. W Raclawicach (**Podskale**) znajduje się **Powroźnikowa Skała**, największy ostaniec w okolicy o wysokości 35 m, wybitny punkt widokowy. My przejeżdżamy u jego stóp, podziwiając malowniczy widok na skałę. Zjeżdżamy do Doliny Raclawki, która zaprowadzi nas do **Paczółtowic**. Mijamy **pomnik Niepodległości**, głaz wystawiony w 100. rocznicę wybuchu powstania listopadowego 1830 r. z dobudowanym obeliskiem upamiętniającym przemarsz oddziałów strzeleckich pod osobistym dowództwem Józefa Piłsudskiego w dniu 6.08.1914 r. W centrum wsi wznosi się zabytkowy **kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny** z lat 1510– 1515 (wieża z XVIII w.), który należy do najcenniejszych obiektów późnogotyckiej drewnianej architektury Małopolski. Wzniesiony z drewna jodłowego, jest konstrukcji zrębowej, kryty kontem. Jego wnętrze kryje wczesnobarokowy ołtarz główny z 1604 r. z otoczonym cziąg gotyckim obrazem Matki Bożej (Paczółtowickiej) z 2 połowy XV w., pierwotnie stanowiącym środek tryptyku, którego skrzydła umieszczono na ścianach prezbiterium. Zachowała się także gotycko-renesansowa chrzcielnica z 1533 r., w nawie manierystyczny ołtarz boczny św. Mikołaja z ok. 1600 r. oraz późnogotycki obraz z Chrystusem Frasobliwym z początku XVI w.

Rynek w Olkuszu, fot. Kamil Sorocki

W Dolinie Eliaszków, fot. Krzysztof J. Pucek

Po przejechaniu Paczółtowic zmierzamy w kierunku peretki przyrodniczej na szlaku – **rezerwa-
tu przyrody Dolina Eliaśzówki** (uwaga za wsią ostry skręt w lewo). Rezerwat leśny obejmuje uformowaną w dolnokarbońskich wapieniach dolinę pokrytą naturalnym starodrzewiem buczyn, grądów i łęgów. Na trasie znajduje się ciekawe **źródło św. Eliasza**, zwane też Źródłem Miłości – od kształtu ocembrowania w formie serca. Stoi tu także kamienna kapliczka z 1848 r. przedstawiająca biblijnego proroka Eliasza, który ukrywał się w grocie nad potokiem Kerit (wschodnia strona Jordanu), pił wodę ze źródła i był karmiony przez kruk. Wysoko, na prawym zboczu Doliny Eliaśzówki wznosi się niezwykle cenny, XVII-wieczny barokowy zespół **klasztoru oo. karmelitów bosych w Czernej**, z którym związane są inne spotykane w dolinie obiekty, jak kapliczki, stacje Drogi Krzyżowej, obmurowane źródła. W klasztorze znajduje się Muzeum Karmelitańskie, księgarnia i Dom Pielgrzyma.

Wnętrze kościoła w klasztorze oo. karmelitów bosych w Czernej, fot. Krzysztof J. Pucek

Most Diabelski, fot. Krzysztof J. Pucek

Karmelici bosy w Czernej

Sercem zespołu klasztoru oo. karmelitów bosych jest kościół z lat 1631–40 o jednolitym barokowym wyposażeniu wykonanym w tzw. czarnym marmurze (czarnym wapieniu wydobywanym i przetwarzanym w pobliskim Dębniku). W ołtarzu głównym zobaczymy obraz Tomasza Dolabelli z 1640 r., w bocznym – otoczony kultem obraz Matki Boskiej Szkaplerznej z XVIII w. Muzeum Karmelitańskie ukazuje dzieje klasztoru oraz pamiątki z misji zakonnych w Afryce. Nad potokiem Eliaśzówka widoczne są ruiny mostu z XVII w. zwanego potocznie „Diabelskim”, na drugim brzegu zachowały się pozostałości dawnej bramy i furty.

► Klasztor oo. karmelitów bosych, Krzeszowice, Czerna 79, tel. +48 12 282 00 65, <http://karmelczerna.pl>

Jedziemy dalej Doliną Eliaszkówki, przejeżdżamy obok ruin dawnego mostu na Eliaszówce zwanego „Diabelskim”, a dalej źródła św. Elizeusza. Następnie Dolina Krzeszówka zaprowadzi nas prosto do centrum **Krzeszowic** (uwaga na ruchliwy odcinek drogi powiatowej, ul. Grunwaldzka). Plantami nad Krzeszówką dotrzemy do krzeszowickiego parku, pojedziemy obok **kościół św. Marcina** wzniesionego w latach 1832–1844, wg projektu Karla Friedricha Schinkla, zaliczanego do czołowych dzieł neogotyckiej architektury w Polsce. Nieco z boku trasy pozostaje XIX-wieczny **zespół pałacowo-parkowy Potockich** (po prawej stronie) oraz krzeszowicki **Rynek** (po lewej stronie) o małomiasteczkowej zabudowie z szeregiem domów z XIX i XX w.

Pałac Potockich w Krzeszowicach,
fot. Dominika Zaręba

Uzdrowisko Krzeszowice

W ponad 700-letnich dziejach Krzeszowic – wsi biskupów krakowskich, która w połowie XVI w. weszła w skład dóbr rodziny Tęczyńskich (zamku tenczyńskiego) decydujące zmiany nastąpiły na przełomie lat 70 i 80. XVIII w. Powstają wówczas pierwsze obiekty zdrojowe: łaźienki na bazie miejscowych źródeł siarczanych, a także inne służące wygodzie kuracjuszy, jak np. **pałac „Vauxhall”**. Działalność leczniczą, potwierdzoną nadaniem Krzeszowicom w 1928 r. statusu uzdrowiska, przerwał wybuch II wojny światowej; zostaje ona wznowiona dopiero w 1964 r., z chwilą odkrycia nowych źródeł solankowo-siarczkowych i otwarcia w dawnych łaźniach „Zofia” ośrodka rehabilitacyjnego. Wiek XIX to także okres rozwoju gospodarczego i urbanistycznego Krzeszowic, które wówczas należały do rodziny Potockich. Uczynili oni Krzeszowice nie tylko swą siedzibą (linia krzeszowicko-krakowska rodu), ale przede wszystkim centrum administracyjno-gospodarczym swych rozległych dóbr. W 1924 r. dotychczasowa wieś otrzymała prawa miejskie. Spacerując pięknym **Parkiem Potockich** o powierzchni 12 ha, pełnym pomnikowych drzew, warto zwrócić uwagę na **zespół pałacowy Potockich**, który składa się z pałacu starego z około 1820 r. oraz pałacu nowego z połowy XIX w.

► więcej informacji: www.gminakrzeszowice.pl

Jedziemy przez **Park Miejski**, dawniej zdrojowy z „kapliczką”, tj. ujęciem źródła siarczkowego, mijamy **dawne łazienki „Zofia”**, obecnie ośrodek balneologiczny. Ulicą Daszyńskiego przejeżdżamy wiaduktem tory kolejowe, następnie Krzeszówkę i jedziemy przez wieś Tenczynek. W Tenczynku Rzeczkach (róg ul. Zwierzynieckiej i Pareńskiego) zwróćmy uwagę na opuszczoną **willę „Eliza”** z końca XIX w., z którą związana jest historia „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego. Artysta często gościł w willi, a córki właściciela prof. Stanisława Pareńskiego umieścił w swoim dramacie. Willa znana była ze spotkań krakowskiej bohemy artystycznej – bywał tu także Tadeusz Boy-Żeleński, który ożenił się z Zofią, jedną z córek właściciela. W odległości około 150 m od willi warto zobaczyć oryginalną XIX-wieczną bramę wjazdową do dawnego zwierzynca hrabiów Potockich. W drodze na zamek Tenczyn miniemy XVIII-wieczny barokowy **kościół pw. św. Katarzyny** położony nad stawem. Obok stoi drewniana dzwonnica z XVIII w. Na zabytkowym cmentarzu parafialnym spoczywa m.in. popularny w połowie XX w. aktor teatralny i filmowy Bogumił Kobiela (1931–1969).

Zamek Tenczyn z lotu ptaka,
fot. Kamil Sorocki

Neogotycki kościół św. Marcina w Krzeszowicach,
fot. Kamil Sorocki

Stąd ul. Zamkową dojedziemy pod **zamek Tenczyn**. U jego podnóża znajdują się stoły piknikowe i parking. XIV-wieczny zamek został wzniesiony przez wojewodę krakowskiego Andrzeja herbu Topór (Tęczyńskiego) na najwyższym wzniesieniu Garbu Tenczyńskiego (401 m n.p.m.). Żeby zwiedzić ruiny, musimy popchać rower albo pojechać objazdem asfaltową drogą zgodnie z oznakowaniem.

Po zwiedzeniu zamku z ul. Zamkowej odbijamy w lewo w las i jedziemy 9 km leśnym duktem przez **Tenczyński Park Krajobrazowy** i **Las Zwierzyniec** do Brzoskwini. **Las Zwierzyniec** był kiedyś ogrodzonym zwierzyncem, założonym przed 1845 r. przez hrabiów Potockich, ówczesnych dziedziców Krzeszowic. Warto wspomnieć, że na obszarze Lasu Zwierzyniec działały dwie kopalnie węgla kamiennego: „Krystyna I” (do 1924 r.), obok dzisiejszego kamieniołomu diabazu Niedźwiedzia Góra oraz „Krystyna II” (do 1955 r.), pod Nawojową Górą. Pozostały po nich niktłe ślady, w tym z „Krystyny I” ruiny nadszymbia.

Quest rowerowy Tenczyn, Tenczynek... podróż na zamkową górę

Wycieczka rowerowa po Tenczynku i okolicach sławnego Zamku Tenczyn, gniazda rodowego Tęczyńskich, opowiada o historii tych ziem. Początek questu znajduje się przed bramą kościoła pw. św. Katarzyny w Tenczynku.

16 km

4 h

quest

W okolicach Kopców, na skrócie szlaku na tzw. Drogę Krakowską, znajduje się leśniczówka i leśny parking z miejscami do wypoczynku oraz stanowisko informacyjne. Jadąc dalej przez las, docieramy do przysiółka Kamyk i zjeżdżamy do Brzoskwini. W okolicy znajduje się **Dolina Brzoskwinki**. Jest to niewielka dolinka posiadająca formę zalesionego wąwozu, o zboczach usłanych oryginalnymi w kształtach wapiennymi skałami. Pojedziemy widokowymi wierzchołkami przez **Brzoskwinię** i **Kleszczów**, by wjechać w malowniczy **Las Zabierzowski**, a później przez pola i łąki z widokiem na Kraków zjedziemy do **Szczyglic** (ten fragment został opisany w Ekowycieczce „Rodzinnie wokół Krakowa”). Wieś położona jest na wschodnim skraju Garbu Tenczyńskiego, w przeważającej części w dolinie Rudawy. Historycznie odnotowana po raz pierwszy w 1374 r. pozostawała od końca XV w. w kluczu majątkowym sąsiednich Balic. Szusujemy przez Mydlniki, Bronowice i kończymy wycieczkę przy krakowskich Błoniach (Cichy Kącik).

Na wycieczkę koniecznie zaopatrzymy się w przewodnik „Rowerowy Szlak Orlich Gniazd” autorstwa Romana Trzmielewskiego, wydawnictwa Compass.

103 km

2 dni

trasa średnia

rowerem

Historia i przyroda
na Szlaku Orlich Gniazd

Las Zabierzowski

Jest największym, liczącym ok. 500 ha kompleksem leśnym w najbliższym sąsiedztwie Krakowa. Zajmuje wschodnią część Garbu Tenczyńskiego, charakteryzującą się znacznym urozmaicheniem rzeźby; wznoszące się na wys. 330-360 m n.p.m. wierzchołki rozcinają tu liczne doliny przybierające formę jarów, wąwozów o zboczach usłanych jurajskimi skałkami. Żyzne siedliska decydują o bogactwie składu gatunkowego. W drzewostanach dominuje buk, dąb, modrzew z licznym udziałem graba, sosny, świerka i wielu innych gatunków; w warstwie podszytu – leszczyna, kruszyna, jarząb; w runie obok wszechobecnej maliny i jeżyny spotkać można wiele gatunków roślin kwiatowych, w tym chronionych, jak np. wawrzynek wilczełyko, lilię złotogłów, konwalię majową, storczyki, czy fiołki.

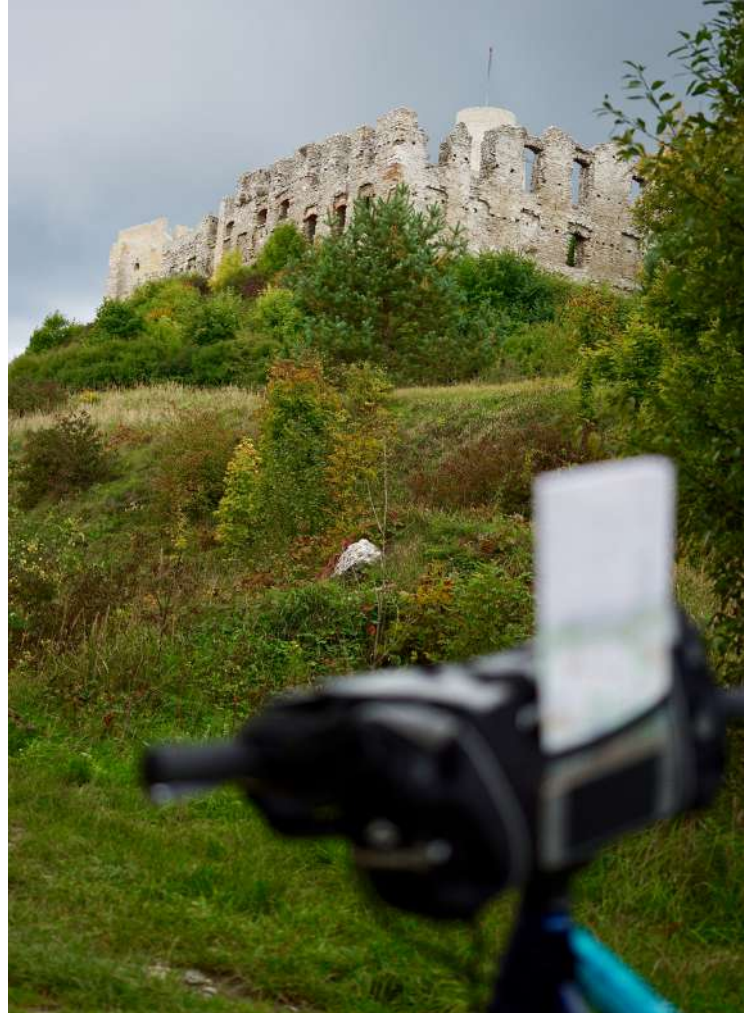
Widok na Kraków przy wyjeździe z Lasu Zabierzowskiego, fot. Dominika Zaręba

2. Pętla na Szlaku Orlich Gniazd: Rabsztyn – Klucze – Rabsztyn

zamek Rabsztyn (parking) – przysiółek Podgrabie – Pustynia Błędowska, Róża Wiatrów – Czubatka (382 m n.p.m.) – Klucze – Jaroszwiec – zamek Rabsztyn

Jednodniowa wycieczka rowerowa poprowadzi nas przez urocze leśne ostępy, umożliwiając bliski kontakt z przyrodą i krajobrazami Szlaku Orlich Gniazd. Musimy jednak wyposażyć się w rower górski, gdyż wiele odcinków jest typowo terenowych, a fragmentami piaszczystych. W końcu pedałujemy w okolicach unikatowej atrakcji turystycznej – Pustyni Błędowskiej, jedynej takiej formacji w Polsce!

Wycieczkę proponujemy rozpocząć w **Rabszynie** przy parkingu pod ruinami zamku Rabsztyn. Wjeżdżamy na chwilę na drogę prowadzącą do Olsztyna, by po chwili skręcić w prawo w drogę leśną biegnącą do przysiółka **Podgrabie**. Kiedy droga zamieni się w asfalt, jedziemy do jej końca i skręcamy w prawo, a później w pierwszą przecznicę w lewo. Jedziemy ścieżką pośród pól i dojeżdżamy do drogi nr 791, gdzie skręcamy w prawo. Musimy chwilę pojechać główną drogą (uważamy, jadąc z dziećmi) i na pierwszym skrzyżowaniu skręcamy w lewo (droga prosto prowadzi do Klucz, a w prawo do Bogucina Dużego). Przed pierwszymi zabudowaniami skręcamy w prawo w las i jedziemy leśną wycinką skrajem Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd. Tu podążamy za śladem GPS, żeby skręcić w prawo w odpowiednią drogę leśną w kierunku **Pustyni Błędowskiej**. Pośród malowniczego lasu przejeżdżamy ul. Bolesławską i jedziemy prosto pod punkt widokowy **Róża Wiatrów** położony na skraju pustyni. Powstała tu okazała drewniana konstrukcja z podestami, altanami, platformami widokowymi i tablicami edukacyjnymi na temat Pustyni Błędowskiej i jej ciekawostek przyrodniczych, geologicznych i historycznych (dostosowana do zwiedzania dla osób na wózkach).

Pod ruinami zamku Rabsztyn,
fot. Dominika Zaręba

Pies Fuks na Szlaku Orlich Gniazd,
fot. Dominika Zaręba

Pojedziemy teraz skrajem lasu i pustyni – nie straszne nam będą leśne piaszczyste dukty, a czasem konieczność pchania roweru. Jednak otaczająca przyroda wynagrodzi każdy trud. Jedziemy pod **wzgórze Czubatka** (382 m n.p.m.) – kolejny punkt widokowy na Pustynię Błędowską. Na sam wierzchołek raczej ciężko będzie wjechać rowerami, więc czeka nas krótka stroma wspinaczka. Z punktu widokowego mamy bajkowy widok na polską „Saharę”. Są tu także miejsca piknikowe i tablice informacyjne. Z Czubatki zjeżdżamy do **Klucz** ul. Górną. Po drodze warto zatrzymać się przy sklepiku z pamiątkami i publikacjami turystycznymi i kupić miejscowe rękodzieło – np. miniatury olejne o motywach przyrodniczych malarki Urszuli Lemańskiej z Klucza. Przy rondzie w centrum Klucza skręcamy w ul. Rabsztyńską, a następnie ul. Kolejową jedziemy do **Jaroszowca**, gdzie spotykamy oznakowanie Szlaku Orlich Gniazd. Przez malowniczy las i piaszczyste leśne ścieżki przebijamy się prosto pod **zamek Rabsztyń**. Teraz czas na zwiedzanie okolic ruin, które są cały czas rekonstruowane. Sam zamek jest niesamowicie fotogeniczny z różnych perspektyw!

 19,5 km 3 h trasa średnia

 rowerem

Róża Wiatrów na Pustyni Błędowskiej,
fot. Kamil Sorocki

Na leśnych ścieżkach,
fot. Dominika Zaręba

Wzgórze Czubatka, fot. Dominika Zaręba

3. Kajakowa Sztoła w Bukownie

zalew „Leśny Dwór” – mostek przy ul. Borowskiej (przystań końcowa)

Pokonujemy kajakiem dość krótki, 3-km odcinek, jednak charakter rzeki dostarcza emocji na trasie. Jej silny nurt, naturalne przeszkody i liczne zakola sprawiają, że wycieczka jest bardzo urozmaicona. Wynajem kajaków odbywa się w Bukownie na przystani początkowej przy ul. Spacerowej przy ujściu rzeki Baby do Sztoły. Sztoła meandruje malowniczą doliną, głęboko wciętą w piaszczyste podłoże. Ma niezwykle szmaragdowy kolor. Rzeka płynie pośród szuwarów trzcinowych oraz cennego lasu łęgowego, w którego skład wchodzi takie gatunki jak: olsza czarna, jesion wyniosły, jarzęb pospolity, wierzba iwa; zanotowano także olszę szarą. W lasach otaczających rzekę rośnie wiele gatunków roślin chronionych i mieszkają także łosie.

► więcej informacji: Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Bukowno, ul. Spacerowa 1, tel. 48 32 642 10 96, średnio 35 zł za kajak dwuosobowy, <https://mosirbukowno.pl>

19,5 km

3 h

trasa łatwa

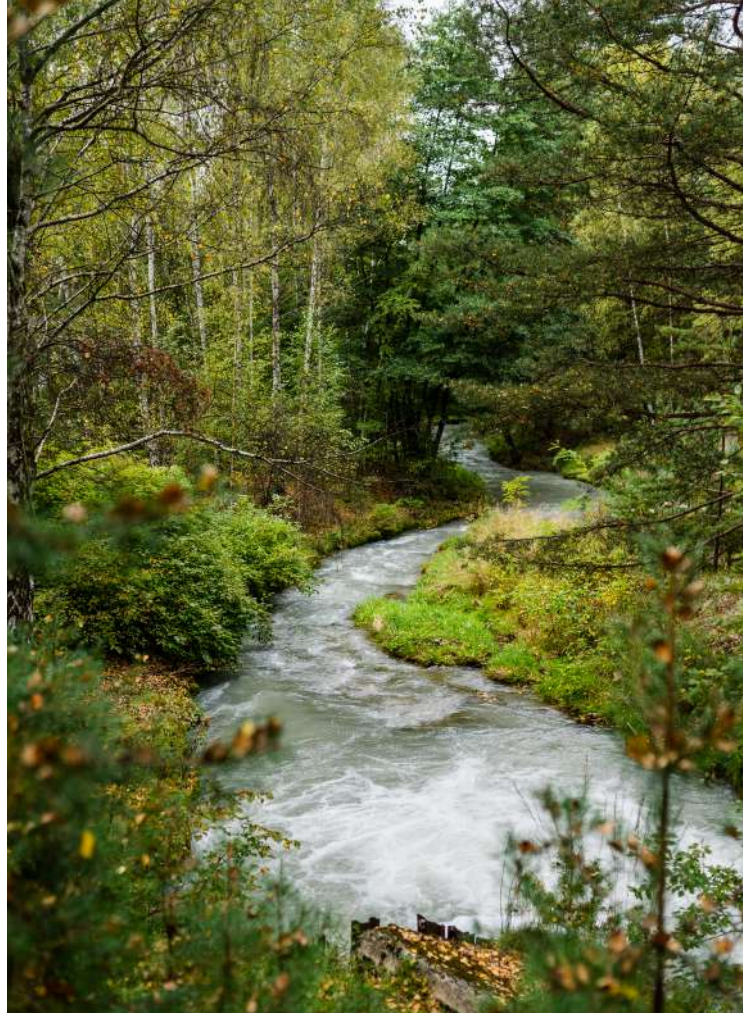

kajakiem

Szlaki spacerowe i nordic walking w Bukownie

- szlak spacerowy Sztoły, czerwony, 8 km
- szlak spacerowy Diablej Góry, niebieski, 6,5 km
- szlak nordic walking Pustyni Starczynowskiej, czerwony, 8 km z możliwością skrótu

Meandrująca Sztoła,
fot. Kamil Sorocki

Piesze wędrowniki w Bukownie,
fot. Kamil Sorocki

4. Rowerem wokół Trzebini

Trzebinia (dworzec PKP) – Zalew Chechło – Piła Kościelecka – Bołęcín, skałka triasowa – Puszcza Dulowska – Droga Alwerska – Dulowa – Psary – Płoki-Kościół – Czyżówka – Trzebinia-Siersza – Trzebinia-Wodna – Trzebinia „Balaton” – Trzebinia PKP

Spod dworca PKP w Trzebini pojedziemy najpierw na południe nad Jezioro Chechelskie. Po drodze mijamy **Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej**. Neogotycki kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa kryje cudowną Figurę Matki Bożej Fatimskiej. Salwatorianie sprowadzili ją tu z Fatimy w 1962 r. Wnętrze świątyni wyróżnia się pięknymi witrażami i 35-głosowymi organami.

Jezioro Chechelskie, inaczej – **Zalew Chechło** – jest sztucznym zbiornikiem zaporowym zasilanym przez rzekę Chechło i potok Młoszówka, które wypływają z Puszczy Dulowskiej. Nad jeziorem czynna jest plaża miejska oraz działają ośrodki wypoczynkowe. W otoczeniu jeziora, pośród szuwarów, można zaobserwować rośliny błotne, takie jak manna mielec, pałka szerokolistna i wąskolistna, trzciny i sity, a także dość rzadkie jeżogłówki gałęziste. Na sąsiednich podmokłych łąkach rosną storczyki i inne ciekawe gatunki roślin kwitnących, np. mieczyk dachówkowaty i goryczka wąskolistna, a ponadto gatunki chronione – kosaciec syberyjski i zimowit jesienny.

Teraz bocznym drogami przez **Piłę Kościelecką** pojedziemy do **Bołęcina**. Tutaj największą atrakcją jest malownicza **Skałka Triasowa** – wapienny ostaniec i unikatowy pomnik przyrody nieożywionej. W Bołęcinie powstała **Tematyczna Wioska pod Skałą**, która nawiązuje do legendy o tajemniczych lochach znajdujących się pod skałą, łączących ją z zamkiem Tenczynek. O wiosce piszemy w **Ekowycieczce pt. „Dreżyną przez urokliwe jurajskie krajobrazy”** (www.facebook.com/wioskapodskała). Z Bołęcina zmierzamy w kierunku **Puszczy Dulowskiej** i po przejechaniu autostrady A4 wkracamy w bajkowy leśny kompleks leżący w granicach **Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego**. Jest on pozostałością prastarej puszczy sięgającej od Krakowa po Dolinę Przemyszy. W tej ostoi przyrody mieszkają bobry oraz ssaki kopytne – nawet łosie!

Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej,
fot. Krzysztof J. Pucek

Skałka Triasowa w Bołęcinie,
fot. arch. Wioski pod Skałą

Jedziemy Drogą na Siejkę, a następnie skręcamy w lewo, na północ w **Drogę Alwerską**, która poprowadzi nas przez Puszcę do **Dulowej** – wsi, w której spotykają się dwa parki krajobrazowe – Dolinki Podkrakowskie i Tenczyński. Powstała tu wioska tematyczna: **Dulowa – Zaginiona Wioska** (www.facebook.com/dulowa). Jak piszą twórcy inicjatywy: *Nazwa nawiązuje do historii tajemniczego zniknięcia wioski Łaziska, która istniała na tym terenie wieki temu, oraz do pary dziedziców Formozy, zwanej Froszką i Marcina zwanego Szatanem. Dulowa – Zaginiona wioska to miejsce, gdzie możesz odkryć świat, który już zaginął – symbole, miejsca, zawody, smaki, tradycje.*

Z Dulowej przez tereny polne i leśne dojedziemy do **Psar**. Szlak prowadzi obok neogotyckiej **kaplicy pw. św. Krzyża** z początków XX w., którą przebudowano w stylu „góralskim”. Wnętrze kryje się drewniany krucyfiks z XVI w. Za chwilę pojedziemy leśną drogą skrajem Parku Krajobrazowego Dolinki Podkrakowskie do **Płok**. Przy **kościółce pw. Matki Bożej Patronki Rodzin Robotniczych** w Płokach skręcamy w lewo. Biała świątynia ze strzelistą wieżą wzniesiona w latach 50. XX w. na wzgórzu Zagajnik jest miejscem kultu maryjnego. Strzeże **cudownego obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem**, pochodzącego z drugiej połowy XV w.

Ulicą Dworską zmierzamy w stronę lasu i jedziemy do wsi **Czyżówka** w kierunku ośrodka wypoczynkowego Elektrowni Siersza. W tle – charakterystyczne chłodnie kominowe tutejszej elektrowni, którą objeżdżamy. Jedziemy teraz przez tereny leśno-przemysłowe w kierunku trzebińskiego Balatonu. Mijamy Boisko Siersza, skąd przez las obok leśniczówki zmierzamy w stronę zabudowań Wodnej i kopalni cynku i ołowiu „Trzebionka”.

Widok na Elektrownię Siersza, fot. Krzysztof J. Pucek

Kościół pw. Matki Bożej Patronki Rodzin Robotniczych w Płokach, fot. Krzysztof J. Pucek

Kąpielisko „Balaton” znajduje się w nieczynnym wyrobisku, a szlak prowadzi koroną tego dawnego kamieniołomu wapienia. Powstał tu popularny ośrodek rekreacyjny z plażą, małą gastronomią, parkiem linowym i tyrolką, a nawet skałką wspinaczkową. Na koniec warto pojechać do centrum, na trzebiński **Rynek**. Miasto proponuje kilka tras spacerów po zakątkach Trzebini. Jedną z nich jest **Trzebiński szlak kultury żydowskiej i Holocaustu**, na którym znajduje się m.in. **cmentarz żydowski, Dwór Zieleniewskich** z ekspozycją o historii trzebińskich Żydów i inne ważne miejsca pamięci.

 48 km 6 h trasa średnia

 rowerem

Quest Śladami Czarnego Kruka po Trzebini

Spacer po miejscach związanych z osobą Mariana Luzara, zwanego „Czarnym Krukiem” – słynnego księdza katolickiego i harcmistrza, naczelnego kapelana ZHP w latach 1931-1939, wybitnego organizatora życia kulturalnego i sportowego w Trzebini. Początek questu: ul. Kościuszki 53, pod budynkiem Hufca Trzebienia.

► Szczegółowe opisy tematycznych szlaków pieszych i nordic walking znajdziecie na stronie Gminy Trzebienia w zakładce Turystyka: www.trzebina.pl

 2,5 km 1,5 h

 quest

NAJWAŻNIEJSZE MIEJSCA NA SZLAKACH WYCIECZEK

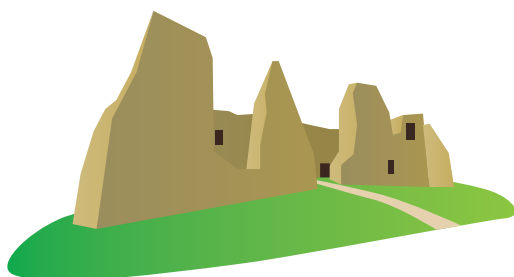
Ruiny zamku Bydlin

Na zalesionym wzgórzu wznoszą się ruiny zameczku zbudowanego zapewne przez rycerza Niemierzę herbu Strzała pod koniec XIV w. Na przełomie XVI i XVII w. Mikołaj Firlej, wojewoda krakowski, przebudował zamek na kościół pw. św. Krzyża. Spalony przez Szwedów w 1655 r., odbudowany, od XVIII w. opuszczony – kościół popadł w ruinę.

Na zboczach wzgórza widoczne są zarysy okopów będące świadectwem walk w 1914 r. Na początku I wojny światowej, 17-18 listopada 1914 r. pod Bydlinem i Krzywopłotami około 1400 żołnierzy 6. Batalionu 1. Brygady Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego wraz z oddziałami austro-węgierskimi stoczyło ciężki, lecz zwycięski bój z wojskami rosyjskimi. Zginęło 46 legionistów, których pochowano obok innych poległych na tutejszym cmentarzu. U wejścia na zabytkowy cmentarz zwraca uwagę kamienna XVIII-wieczna **kaplica pw. Pocieszenia NMP**, która pierwotnie była pustelnią.

Bydlin to jedna z najstarszych wsi w regionie, wzmiankowana w 1120 r., która między 1375 a 1404 r. uzyskała prawa miejskie. Utraciła je z nieznanych przyczyn po 1530 r., być może skutkiem konkurencji okolicznych miast: Olkusza, Pilicy czy Wolbromia... Wieś stanowiła własność rycerską, która przed 1490 r. stała się włością królewską, by ponownie przejść w prywatne ręce w XVIII w.

- Zamek Bydlin, Zawadka bez nr, obiekt na otwartym powietrzu, ogólnodostępny

Ruiny zamku Bydlin,
fot. Dominika Zaręba

Leśne okopy będące świadectwem walk w 1914 r.,
fot. Dominika Zaręba

Ruiny zamku Rabsztyn

Początki zamku stojącego na wysokiej wapiennej skale sięgają końca XIII w. Jego nazwa pochodzi z jęz. niemieckiego – od słowa „Rabenstein”, czyli „Krucza Skała”. Twierdza została rozbudowana w XIV-XV w. o zamek średni, w XVI w. o zamek dolny, który w pierwszej połowie XVII w. przekształcono w renesansową rezydencję. Po spaleniu przez Szwedów podczas „potopu” w 1657 r. zamek zaczął popadać w ruinę, częściowo wysadzoną w drugiej połowie XIX w. przez poszukiwaczy skarbów. Ruiny zabezpieczono dopiero współcześnie, dokonując także rekonstrukcji części murów, m.in. węzła bramnego i fragmentów zamku górnego z wieżą, na której urządzono punkt widokowy, a także wybudowano dwa drewniane mosty. Planowane są dalsze prace rekonstrukcyjne. Zamek jest własnością gminy Olkusz.

Pod zamkiem zwraca uwagę **Chata Kocjana**, przeniesiony ze Skalskiego dom rodzinny Antoniego Kocjana z 1862 r. Był on konstruktorem lotniczym, prowadził własne Warsztaty Szybowcowe (skonstruował połowę spośród 1400 szybowców zbudowanych w Polsce w latach 30. XX w.). W okresie okupacji był szefem wywiadu lotniczego AK, zasłużonym w rozpracowaniu wywiadowczym niemieckiej broni rakietowej V-2. Wewnątrz można zobaczyć poświęconą mu ekspozycję biograficzną.

- ▶ Zamek Rabsztyn, opiekę nad zamkiem sprawuje Miejski Ośrodek Kultury w Olkusz, tel. +48 32 494 39 66, <http://zamekrabsztyn.pl>

Rabsztyn - zamek na wapiennej skale, fot. Kamil Sorocki

Legenda o zamku Rabsztyn

Jedna z legend głosi, że pod ruinami zamku w Rabsztynie, głęboko pod ziemią jest drugi piękny zamek. W jednej z głównych jego komnat znajdują się dwie skamieniałe dziecięce postacie – chłopczyk i dziewczynka. Chłopczyk ma na palcu pierścień wysadzany diamentami, a dziewczyna zawieszony na szyi sznur pereł. W sąsiednich komnatach śpią rycerze zakłęci w kamienne posągi. Raz do roku, w Niedzielę Palmową, kiedy z najbliższego kościoła rozlegnie się bicie dzwonu i wychodzi procesja, w ukrytej twierdzy zaczynają dziać się dziwne rzeczy. Pierścień na palcu chłopca obraca się i cały zamek zaczyna budzić się do życia. Otwierają się drzwi sal zamkowych, słychać gwar, rozmowy i muzykę, a zbudzeni rycerze zasiadają do stołów uginających się od najwsmakniejszych potraw. (...)

Małgorzata Budny, „Legendy i opowieści niesamowite o zamkach jurajskich oraz duchach w nich mieszkających”

„Krucza Skała”, fot. Dominika Zaręba

Srebrny Szlak Gwarków Olkuskich,
fot. Kamil Sorocki

Bazylika pw. św. Andrzeja w Olkuszu,
fot. Kamil Sorocki

Olkusz – srebrne miasto

Olkusz, obok Wieliczki i Bochni, należy do najstarszych ośrodków polskiego górnictwa. Pierwsze wzmianki o wydobywanych tu rudach ołowiu (z domieszkami srebra) pochodzą z połowy XIII w. Zapewne wówczas nastąpiło przeniesienie pierwotnej osady zwanej Starym Olkuszem i założenie przed 1299 r. miasta w obecnym miejscu. Rozwój górnictwa, czemu sprzyjały liczne królewskie przywileje, decydował o znaczeniu Olkusza, który m.in. w XV w. stał się jednym z głównych dostawców ołowiu w Europie, przeżywając od połowy XVI w. swój „złoty wiek”. W latach 1578–1601 działała tu królewska mennica. Jednak wyczerpywanie się złóż, szkody górnicze i klęski żywiołowe spowodowały w drugiej połowie XVII w. stopniowy upadek miasta, pogłębiony wojną ze Szwedami. Ponowny rozwój Olkusza przeżywa dopiero w początkach XIX w. wraz z budową kopalni rud cynku. W XX w. znaczące zmiany przynoszą lata 60. i 70., kiedy to uruchomiono nowe kopalnie, które współcześnie, z uwagi na wyczerpywanie się złóż, są powoli zamykane.

Malowniczy olkuski **Rynek** dekorują zabytkowe kamienice. Na niektórych zachowały się gmerki – czyli stare mieszczańskie herby. W piwnicach gotyckiego ratusza powstaje multimedialna trasa turystyczna. O historii Olkusza, olkuskiego górnictwa i dziedzictwie regionu dowiemy się więcej

w **Muzeum Regionalnym PTTK im. Antoniego Minkiewicza**, mieszczącym się przy Rynku w zabytkowej kamienicy z XVI w. Jest ono jednym z najstarszych muzeów regionalnych w Polsce założonym w 1911 r. Antoni Minkiewicz (1881–1920) był inżynierem górnikiem i działaczem społecznym, a także ministrem aprowizacji.

Prawdziwą perełką architektury sakralnej jest **Bazylika pw. św. Andrzeja** z przełomu XIII/XIV w., o bogatym wystroju i wyposażeniu. Zobaczmy tu m.in. słynny poliptyk olkuski z 1485 r. (nastawa ołtarzowa charakterystyczna dla późnego gotyku), renesansowy ołtarz główny, gotyckie stalle oraz zaliczane do najstarszych w Europie organy z pierwszej połowy XVII w.

Zwiedzenie olkuskiej starówki ułatwi **Srebrny Szlak Gwarków Olkuskich**, czyli dawnych górników. Okrężna, oznaczona 18. figurami gwarków ścieżka edukacyjno-historyczna jest wyposażona w aplikację multimedialną. Po szlaku prowadzi ponad 130 replik dawnych monet umieszczonych w chodniku.

Olkusz nazywany jest także miastem muzeów – można zwiedzić m.in. **Muzeum Twórczości Władysława Wołkowskiego** (znanego polskiego dizajnera), **Muzeum Pożarnictwa Ziemi Olkuskiej**, **Kolekcję Minerałów i Skamieniałości** czy **Muzeum Afrykanistyczne**.

Władysław Wołkowski (1902–1986)

Artysta plastyk i dizajner specjalizował się w dziełach z wikliny, a także słomy, sznurka lnianego i konopnego, trzciny i drewna. Skupiał się głównie na architekturze wnętrz, wykorzystując naturalne materiały. Swoją technikę nazywał konstrukcją harmoniczną: *Konstrukcja harmoniczna jest zarazem jednością i różnorodnością stanowiącą organiczną całość, podobną do tych, jakie tworzy natura* – pisał. Wołkowski nazywany był Michałem Aniołem od wikliny. Muzeum artysty znajduje się w zabytkowym dworze Machnickich w Olkuszu.

- ▶ Informacje na podstawie publikacji Muzeum, którym opiekuje się Miejski Ośrodek Kultury w Olkuszu

- ▶ Muzeum Regionalne PTTK im. A. Minkiewicza, Olkusz, Rynek 20, tel. +48 32 643 42 27, <http://pttkolkusz.pl>

- ▶ Muzeum Twórczości Władysława Wołkowskiego, Olkusz, ul. Szpitalna 32, tel. +48 32 494 39 66

- ▶ więcej informacji: www.olkusz.eu

Zamek Tenczyn

Na najwyższym wzniesieniu Garbu Tenczyńskiego (401 m n.p.m.), zbudowanym ze skał pochodzenia wulkanicznego, wojewoda krakowski Andrzej herbu Topór (Tęczyński) wzniósł w latach 1331–1361 potężny zamek. W XV w. był rozbudowany, a w XVI w. przekształcony w renesansową rezydencję z dziedzińcem otoczonym arkadowymi krużgankami, później ufortyfikowaną pięciobocznymi bastionami i barbakanem. Po spaleniu przez Szwedów podczas „potopu” w 1656 r. zamek został częściowo odbudowany, jednak od połowy XVIII w. opuszczony, popadł w ruinę. Kompleksowe zabezpieczenie wraz z rekonstrukcją części murów podjęto dopiero w 2007 r. Jakkolwiek prace nie zostały w pełni ukończone, to zamek udostępniono turystycznie. Jego największą atrakcją stała się odrestaurowana **wieża Nawojowa**, z ekspozycją historyczną i platformą widokową na szczycie.

Historia i przyroda
na Szlaku Orlich Gniazd

Wieś **Tenczynek** jest dawną osadą służebną zamku tenczyńskiego założoną w 1319 r. Od drugiej połowy XVII w. do XX w. była ośrodkiem górnictwa węgla kamiennego.

- ▶ Zamek Tenczyn, Rudno 1, informacje o zwiedzaniu na stronie: www.fb.pl/ZamekTenczyn, zob. także informacje w Ekowycieczce pt. „Dreżyną przez urokliwe jurajskie krajobrazy”

Zamek Tenczyn, fot. Kamil Sorocki

Legenda o zamku Tenczyn

W czasie „potopu szwedzkiego” żołnierze Karola Gustawa napadli i zdobyli zamek. Przechowały wóczas każdy zakamarek w poszukiwaniu skarbów koronnych, które miały tu być rzekomo przewiezione z Krakowa, przed jego kapitulacją. Zapewne nie wiedzieli, że można je wykraść tylko dwa razy w roku – w noc Bożego Narodzenia i na Wielkanoc, bo przez cały rok strzegą je trzy diabły zamienione w czarne psy. Skarbów nie znaleziono, natomiast wszystko, co miało jakąkolwiek wartość i dało się wywieźć, złupiono całkowicie.

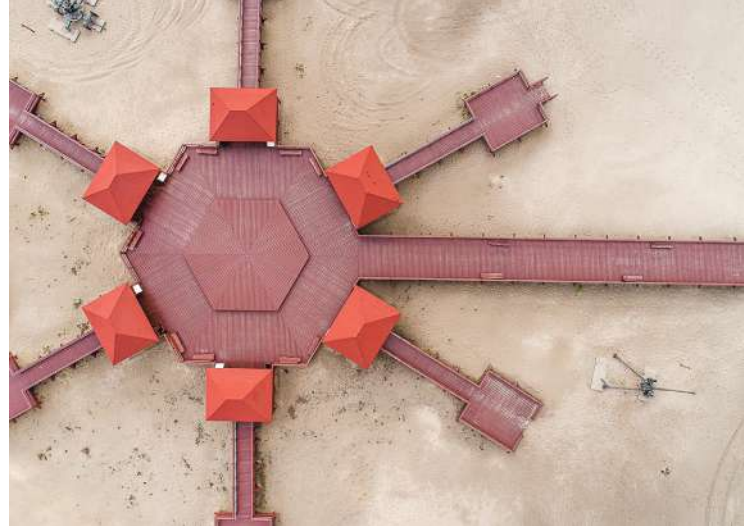
Małgorzata Budny, „Legendy i opowieści niesamowite o zamkach jurajskich oraz duchach w nich mieszkających”

Pustynia Błędowska

Największy w Europie Środkowej obszar lotnych piasków ma powierzchnię około 33 km². „Polska Sahara” ciągnie się od Błędowa (dzielnicy Dąbrowy Górniczej) po Klucze. Zasoby piasków zostały tu naniesione przez topniejące lodowce 2-3 mln temu. Następnie obszar porosły lasy, które z kolei były przetrzebione w średniowieczu. Zapotrzebowanie na drewno wzrosło w XVIII w. wraz z rozwojem górnictwa srebra i hutnictwa. To odsłoniło luźne polodowcowe piaski i zapoczątkowało nowe procesy przyrodnicze np. powstawanie typowych pustynnych wydym z cennymi murawami napiaskowymi. Od lat 60. XX w. pustynia była sztucznie zalesiana wierzbą ostrolistną. By chronić ten bezcenny krajobraz przyrodniczy, zaniechano zalesiania w 1994 r. Miejscowa legenda opowiada natomiast, że pustynię stworzył Diabeł, który chciał zasypać piaskiem kopalnię ołowiu i srebra.

Pustynię porasta roślinność ciepłolubna oraz zarośla wierzby, sosna i brzoza brodawkowata. Z rzadkich gatunków roślin spotkamy tu dziewięsiśa bezłodygowego, pomocnika baldaszkowatego oraz płucnicę islandzką. Wiosną kwitnie tu na żółto pięciornik wiosenny, a w początkach lata na pustyni rozkwita różowa macierzanka piaskowa, trochę później rozchodnik ostry i goździk kropkowany. Najbogatsza gatunkowo jest Dolina Białej Przemszy, która dzieli Pustynię Błędowską na część północną i południową. Pustynia jest włączona w obszar Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd. Zrealizowano tu część scen do filmu „Faraon” z 1965 r. w reżyserii Jerzego Kawalerowicza na podstawie powieści Bolesława Prusa.

- ▶ punkty widokowe na pustynię: wzgórze Czubatka – 355 m n.p.m. (Klucze), wzgórze Dąbrówka – 382 m n.p.m. (Chechło) i Róża Wiatrów (od strony drogi Klucze-Bolesław)
- ▶ więcej informacji: www.pustyniablędowska.pl
- ▶ Informacje krajoznawcze zaczerpnięto z publikacji „Klucze. Gmina na pustynnym szlaku”, 2005 r.

Róża Wiatrów na Pustyni Błędowskiej,
fot. Kamil Sorocki

Pustynia Błędowska z lotu ptaka,
fot. Kamil Sorocki

Pustynna legenda

Olkuscy gwarkowie drążyli kopalniane szyby. Pracowali ochoczo przy wydobywaniu rud cynku i ołowiu, a przy okazji także srebra. Jak wiadomo, piekło jest na dole, a niebo w górze. Górnicy hałasowali, stukali i pukali nad głowami diabłów. Ta zuchwałość rozsierdziła mieszkańców podziemi i postanowili ukrócić ten proceder, tym bardziej że srebro uważali za swoją własność, wobec czego jeden z nich poleciał z wielkim worem nad morze po piasek. W drodze powrotnej zahaczył o wieżę kościoła w Kluczach, wór się rozdarł i ogromne masy piasku rozsypały się po okolicy.

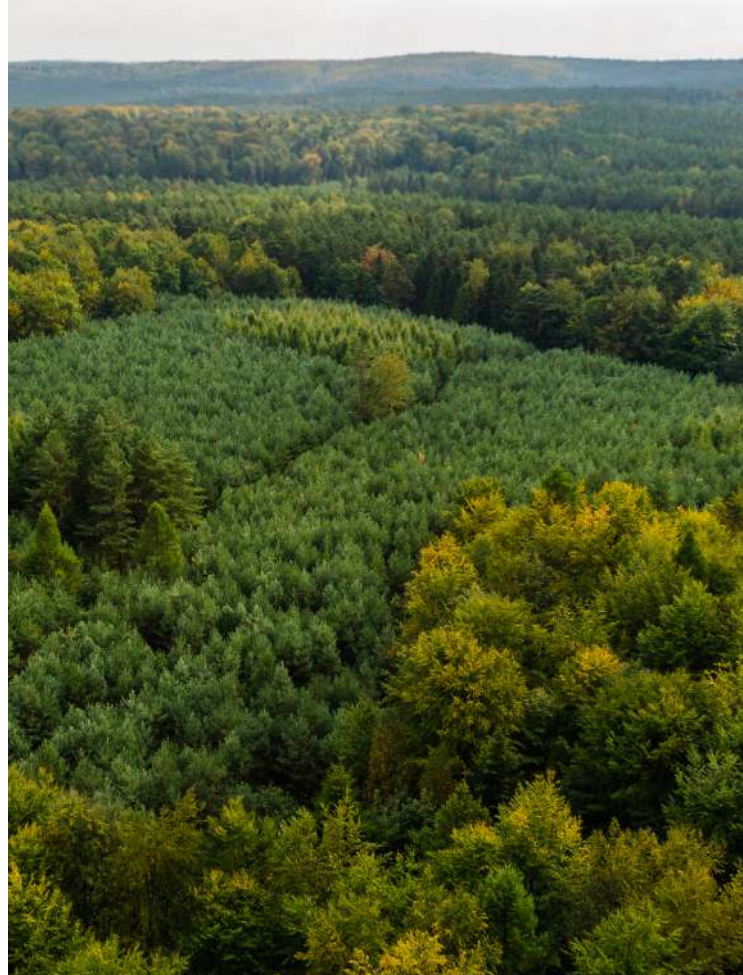
Tomasz Lamorski, „Przewodnik po ścieżkach dydaktycznych. Murawy napiaskowe wśród wydym i drzew”

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd

Założony w 1981 r., położony jest na terenie województwa małopolskiego i śląskiego. Obejmuje m.in. Pustynię Błędowską, wapienne ostańce i jaskinie, cenne ekosystemy leśne, na czele z buczyną oraz bezcenny jurajski krajobraz zabytkami dziedzictwa – słynnymi „orlimi gniazdami”. Charakterystyczne jest występowanie rzadkich gatunków roślin storczykowatych, w tym obuwika pospolitego oraz roślinności tworzącej murawy kserotermiczne, naskalne oraz napiaskowe. Dolina Białej Przemszy bogata jest w płazy – mieszka tu żaba zielona, żaba trawna, ropucha szara, zielona i paskówka, rzekotka drzewna, kumak nizinny, traszka zwyczajna, grzebieniasta i gór-ska. Z bezkręgowców występuje wiele gatunków chrząszczy, motyli i ważek, a także rak szlachetny.

W Parku Krajobrazowym Orlich Gniazd, fot. Dominika Zaręba

Las Zwierzyńiec w Tenczyńskim Parku Krajobrazowym, fot. Kamil Sorocki

Tenczyński Park Krajobrazowy

Powstały w 1981 r., obejmuje jeden z największych kompleksów leśnych w regionie – Puszcę Dulowską. Jego nazwa pochodzi od Garbu Tenczyńskiego i miejscowości Tenczynek, wiążących się z historycznymi właścicielami ziem – Tęczyńskimi i ich zamkiem Tenczyn. Charakterystyczne są różnorodne skały pochodzenia wulkanicznego lub subwulkanicznego z różnych okresów – z końca karbonu, permu i triasu. Ciekawa jest np. arkoza kwaczalska (zbudowana z piaskowców i zlepieńców), w której ukryły się skamieniałe pnie drzew sprzed ponad 300 mln lat. W krajobrazie dominują głęboko wcięte dolinki z wapiennymi formami skalnymi, a także jaskinie i schroniska skalne. W skład obszarów leśnych schodzą m.in. grądy (z grabem, dębem, bukiem i jodłą), buczyna karpacka czy bór sosnowy. Do osobliwości przyrodniczych zalicza się stanowiska fiołka bagiennego, lilii złotogłów, kruszczyka drobnolistnego i rosiczki okrągłolistnej.

► Więcej informacji: Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego: <https://zpkwm.pl>

Bukowno – tradycje górniczo hutnicze wśród dziedzictwa przyrody

Bukowno położone jest na granicy Wyżyny Śląskiej i Krakowsko-Częstochowskiej nad rzekami Biała Przem-sza, Sztoła, Baba i Warwas w otoczeniu borów sosnowych, lasów mieszanych i cennej buczyny. Region ten od wieków stanowił ważny obszar gospodarczy. Dawna wieś Starczynów (dzisiaj część Bukowna) została nabyta w 1402 r. przez radę królewskiego miasta Olkusa od rycerza Rafała z Michowa. W połowie XVI w. Starczynów był rozwiniętą osadą górniczo-przemysłową, a od co najmniej 1568 r. przez ponad 80 lat działała tu także papiernia. Pochodzący stąd papier sygnowany znakiem wodnym z herbem Olkusa rozchodził się szeroko po całej Rzeczypospolitej – m.in. użyto go do publikacji aktu Unii Lubelskiej z 1569 r. Natomiast Stare Bukowno należało od XV w. do końca XVIII w. do biskupów krakowskich i tzw. klucza sławkowskiego. W 1789 r. klucz sławkowski przeszedł na własność skarbu państwa. W tym okresie na terenie Bukowna istniał dwór z folwarkiem oraz huta. Od początków XIX w. rozwijał się tu prężnie ośrodek górnictwa cynku i ołowiu – działały kopalnie galmanu – m.in. „Ulisses” w Tłukience i „Jerzy” w Starczynowie; w 1885 r. rozpoczęła się budowa kolei. Jednak największy boom przemysłowy związany z kopalnictwem i hutnictwem cynkowo-ołowiowym nastąpił w latach 50. XX w. wraz z rozwojem kopalni „Bolesław” (obecnie Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław”). W 1962 r. Bukownu nadano prawa miejskie.

O historii przemysłu i tradycjach górniczo-hutniczych opowiada **wystawa Kopalnia Wiedzy o Cynku** urządzona w przestrzeni zabytkowego budynku administracyjnego byłej kopalni „Ulisses”.

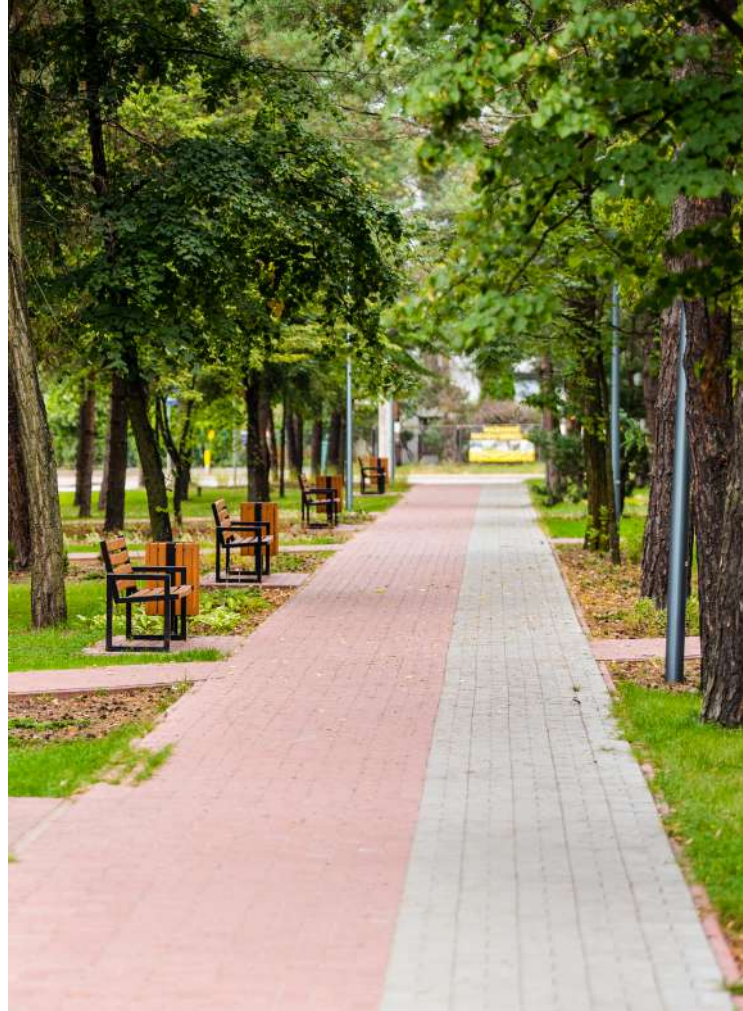

Bukowno – przyrodnicza perełka

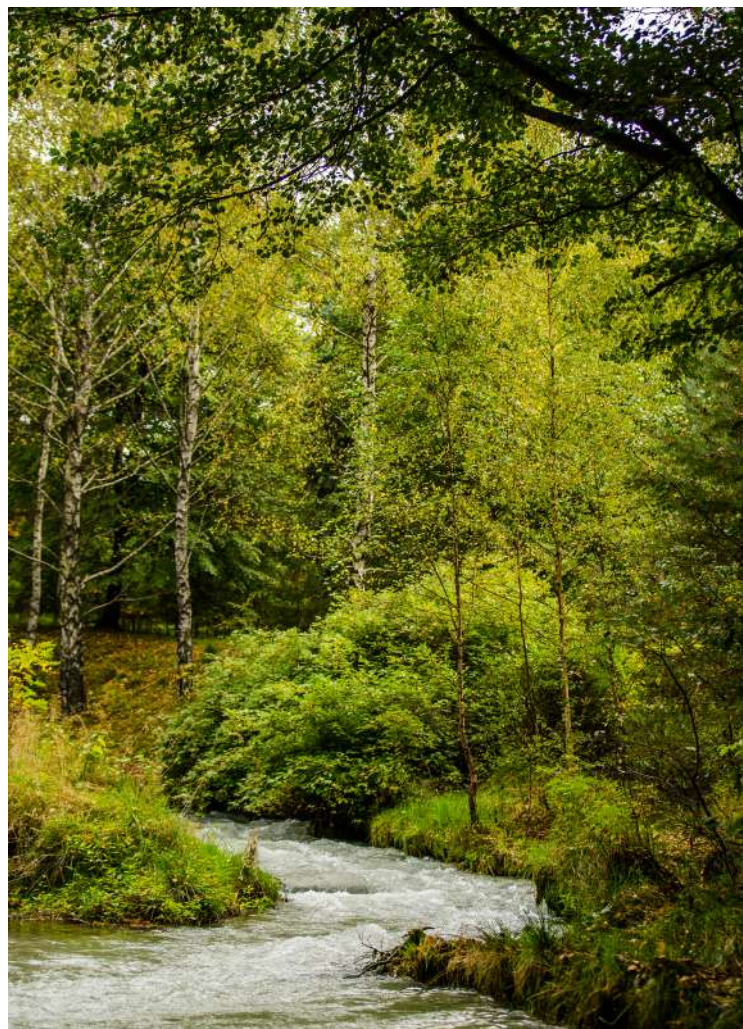
Bukowno mimo rozwoju przemysłowego nie utraciło walorów przyrodniczych i rekreacyjnych. Szczególnymi cennymi elementami krajobrazu są Dolina Sztoły – niezwykle malownicza, zalesiona, kręta i głęboko wcinająca się w piaszczyste podłoże, a także wznoszące się nad okolicą ostańcowe wzgórza: Diabla Góra (382,9 m n.p.m.) oraz sąsiednia Stoskowa Góra (362,5 m n.p.m.) – pokryte cennymi florystycznie buczynami – sądecką i ciepłolubną buczyną storczykową. Buczyna ciepłolubna jest szczególnie cenna florystycznie zarówno z uwagi na bogactwo runa, jak i swój reliktowy charakter. Jest to bowiem zespół południowoeuropejski, w Polsce występujący wyspowo, w różnych podtypach, m.in. w Pieninach, Sudetach oraz na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (podtyp małopolski). Wśród roślin chronionych na szczególną uwagę zasługują storczyki: buławnik mieczolistny, buławnik wielkokwiatowy, buławnik czerwony, żłobik koralowy (gatunki zagrożone wyginięciem), kruszczyk rdzawoczerwony, kruszczyk szerokolistny oraz gnieźnik leśny. Z pozostałych roślin chronionych warto odnotować spotykane w rejonie Diabli i Stoskowej Góry – lilię złotogłów, orlika pospolitego, listerię jajowatą, wyblin jednolistny oraz występujące także w Dolinie Sztoły – wawrzynka wilczełyko, konwalię majową, kopytnika pospolitego i krzew – kruszynę zwyczajną.

- Informacje na podstawie: „Turystyczne Bukowno. Przewodnik po gminnych szlakach turystycznych”, Krzysztof J. Pucek

- Kopalnia Wiedzy o Cynku, Bukowno, ul. Kolejowa 37, tel. +48 32 295 59 98, <http://zghboleslaw.pl/kopalniawiedzy>
- MOSiR Bukowno, Bukowno, ul. Spacerowa 1, tel. +48 32 642 10 96, <https://mosirbukowno.pl>, <http://umbukowno.pl>

Park w Bukownie, fot. Kamil Sorocki

Nad Sztołą, fot. Kamil Sorocki

Trzebinia – górnicze klimaty i dwory

Nazwa miasta pochodzi od słowa: „trzebić”, czyli karczować las. Trzebinia była znany ośrodkiem górniczym, w którym eksploatowano złoża węgla, cynku i ołowiu. Miasto ma bogatą historię sięgającą XII w. Już w 1415 r. jako własność królewska otrzymało prawa magdeburskie i górnicze. Przez wieki należało do wielu właścicieli – najdłużej pozostawało w rękach rodu Trzebińskich – od drugiej połowy XVI w. do początku XIX w. Pierwszy z rodu był Jerzy Schilhra vel Silhra, który przyjął nazwisko Trzebiński. Był to okres świetności i rozwoju Trzebini, która miała przywiej organizowania jarmarków, prawo handlu posiadała ludność żydowska. Miasto otrzymało prawa miejskie w 1817 r. od Senatu Wolnego Miasta Krakowa. W pierwszej połowie XIX w. działało tu pięć kopalń, dwie huty cynku i huta szkła. Później powstawały nowe, w tym kopalnia galmanu, czyli rud cynku, a na początku XX w. rozwijał się przemysł ciężki z rafinerią, elektrownią i cementownią. W tym czasie do miasta przybyli też salawatorianie, którzy rozpoczęli budowę kościoła zaprojektowanego w stylu neogotyckim przez znanego architekta i konserwatora sztuki, Jana Sas-Zubrzyckiego – obecnie Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej.

Podczas II wojny światowej Trzebinia została włączona do III Rzeszy – powstały tu obozy pracy i jenieckie, a także podobóz Auschwitz-Birkenau. Losy trzebińskich Żydów poznamy na **Trzebińskim szlaku kultury żydowskiej i Holokaustu**.

Dwór Zieleniewskich w Trzebini, fot. Dominika Zaręba

O historii rozwoju przemysłu miasta opowiada **Muzeum Regionalne** prowadzone przez Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Trzebińskiej „COR” w dawnej łaźni górniczej na terenie nieczynnego szybu „Zbyszek”.

Jednym z najważniejszych zabytków miasta jest **Dwór Zieleniewskich** otoczony parkiem, którego historia sięga XIII w. Obecny budynek nosi XVIII-wieczny charakter z wyróżniającym się łamanym dachem polskim i czterokolumnowym portykiem. Nosi imię ostatnich właścicieli dworu i kopalni węgla – Pauliny i Zbigniewa Zieleniewskich (obecnie jest tu centrum kulturalne i hotel z restauracją).

► Muzeum Regionalne, Trzebinia, ul. Grunwaldzka 1, tel. +48 698 526 924

► Dwór Zieleniewskich, Trzebinia, ul. Marszałka Piłsudskiego 47a, tel. 32 612 23 68

Zespół pałacowo-parkowy w Młoszowej, czyli rodzinna mistyfikacja

Zabytek pochodzi z drugiej połowy XVIII w. W 1802 r. posiadłość stała się własnością adwokata z Kęt – Kajetana Florkiewicza. Obecny kształt i wygląd zabytku datuje się na przełom XIX i XX w., kiedy był przebudowywany przez Kajetana a później jego syna, Juliusza Florkiewiczów. Powstał okazały zespół pałacowo-parkowy o charakterze romantycznym. Jak pisze Tadeusz Śledzikowski na stronie zabytek.pl: *Zespół ten uważany jest za jeden z najciekawszych przykładów mistyfikacji w sztuce polskiej XIX w. (...) Realizacja wizji rozbudowy założenia miała na celu uwiarygodnienie fikcyjnej historii o szlacheckim pochodzeniu mieszczańskiej rodziny Florkiewiczów i stworzenie legendy potwierdzającej barwną, „starożytną” przeszłość tego miejsca.*

► Młoszowa, ul. Florkiewicza 1, można zwiedzać park, obiekt dostępny z zewnątrz, w środku mieści się Centrum Edukacyjne Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach

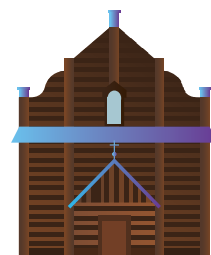
INNE CIEKAWE MIEJSCA

Wolbrom

Położony na wapiennym cyplu na wysokości 375-385 m n.p.m. jest źródłowym obszarem Białej Przemszy – rzeka bierze początek na wolbromskich torfowiskach. Historia dawnego miasta królewskiego sięga początków XIV w. Wolbrom założyli bracia – Wolfram i Hilary, krakowscy mieszczaństwo, którym Władysław Łokietek dał prawo wyrębu lasu. *Miasto miało charakter kupiecko-rzemieślniczy, lecz w odróżnieniu od wielu innych miast, pełniło funkcje daleko wykraczające poza lokalny rynek. Decydowało o tym jego umiejscowienie przy przecięciu ważnych szlaków handlowych łączących Małopolskę z Wielkopolską i Śląskiem. Nadany przez Władysława Jagiełłę w 1400 r. przywilej, przyznawał miastu zwolnienie z opłaty ceł i targowej w Ziemi Krakowskiej oraz nakazywał kupcom poruszającym się po szlakach łączących Kraków z Wielkopolską przejazd przez Wolbrom* – czytamy na oficjalnej stronie gminy. Upadek miasta rozpoczął się w XVI w. od przesunięcia się szlaku handlowego, w kolejnym wieku nowych zniszczeń dokonał potop szwedzki. Jego rewitalizacja rozpoczęła się od 1931 r., kiedy Wolbrom ponownie otrzymał prawa miejskie. W czasie II wojny światowej w wolbromskim getcie przetrzymywano 8 tysięcy Żydów, z których większość naziści przewieźli do obozu zagłady w Bełżcu. Tylko 300 Żydów z Wolbromia przeżyło wojnę... Pamiątką po nich jest XIX-wieczny budynek dawnej szkoły żydowskiej oraz fragment dawnego cmentarza.

Zabudowa najstarszej części miasta zachowała małomiasteczkowy charakter z dwupiętrowymi kamienicami z końca XIX w. przy **Rynku** i charakterystycznymi domami z sieniami na przestrzał w uliczkach. Najcenniejszym zabytkiem sakralnym jest barokowy, modrzewiowy **kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny** z 1638 r. znajdujący się na Szlaku Architektury Drewnianej. Pełnił funkcje kościoła przyszpitalnego. Charakterystyczna jest piękna fasada z trójkątnym szczytem. Wnętrze pokrywa barokowe malowidła.

Warto odwiedzić **wolbromskie targowisko** (czynne w środy po południu i w czwartki do południa), które organizowane jest od XV w. Można tu kupić mnóstwo pysznych lokalnych produktów.

NAJWAŻNIEJSZE IMPREZY LOKALNE:

- Puszcza Run, Puszcza Dulowska, kwiecień
- Święto Srebra i Jarmark Rękodzieła i Produktów Lokalnych, Olkusz, maj
- Piknik Dulowski, Dulowa – Zaginiona Wioska, czerwiec
- Obrona Zamku Tenczyn przed Szwedem, zamek Tenczyn, koniec lipca/początek sierpnia
- Noc z duchami, zamek Rabsztyn, sierpień
- Herbatka u Zieleniewskich, czyli piknik w stylu retro, park przy Dworze Zieleniewskich, Trzebinia, sierpień
- Chechło Run, Zalew Chechło, Trzebinia, wrzesień
- Rodzinny Rajd Rowerowy, Bukowno, sierpień lub początek września: www.rajdbukowno.pl
- Rodzinne Rajdy po Olkuskich Szlakach Rowerowych, gmina Olkusz, wiosna, jesień
- Festiwal Juromania, zamek Rabsztyn, Olkusz, zamek Tenczyn, wrzesień

Pomnik pamięci wolbromskich Żydów, fot. Krzysztof J. Pucek

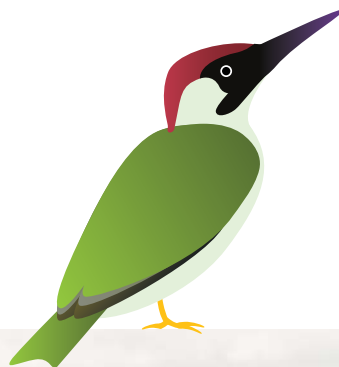
Chrzanów

Miasto powiatowe, położone nad rzeką Chechło, w drodze na Śląsk, zachowało stary średniowieczny szachownicowy układ – z Rynkiem i uliczkami prostopadle się od niego rozchodzącymi. Kasztelania chrzanowska powstała w XIII w. – wtedy miejscowość zaczyna się pojawiać w różnych dokumentach. Chrzanów otrzymał prawa miejskie w XIV w., przywilej lokalny otrzymał od króla Kazimierza Wielkiego. Do drugiej wojny światowej był miastem prywatnym, będącym w posiadaniu różnych rodów. W XIV–XVII w. właścicielami Chrzanowa są kolejni z rodu Ligęzów herbu Półkozic. W tym czasie miasto rozwija się prężnie, jest otwarte, nie ma murów, otrzymuje zgodę na kolejne jarmarki. Istnieje tu komora celna, tworzy się cech tkacki, przedmiotem lukratywnego handlu stają się także rudy ołowiu, a do miasta napływa ludność żydowska. Chrzanów zaczyna podupadać od najazdów szwedzkich. Po trzecim rozbiore Polski znalazło się w Galicji Zachodniej. Nowy dynamiczny rozwój przemysłu ma miejsce w dwudziestolecie międzywojennym – powstaje wtedy pierwsza w Polsce Fabryka Lokomotyw Fablok (<https://fablok.com.pl>). Wybuch II wojny światowej jest tragiczny dla losów miasta i jego mieszkańców, następuje eksterminacja ludności żydowskiej (społeczność ta liczyła wówczas ok. 8 tys. osób, stanowiąc blisko połowę mieszkańców miasta).

Chrzanowski **Rynek** dekoruje zespół XIX-wiecznych kamienic wpisany do rejestru zabytków. Wy różnia się secesyjna dwupiętrowa kamienica pod nr 13. Zwraca uwagę jej fasada z glazurowanej cegły i dekoracje w kształcie liści kasztanowca. Warto pospacerować po **Parku Miejskim** pośród śpiewów ptaków – kosów, sikorek, zięb i trznadli; mieszka tu nawet dzięcioł zielony. Ta zielona przestrzeń jest pozostałością po dawnym parku dworskim z wieloma okazami starych drzew. Doliczono się tu 200 gatunków roślin – drzew, krzewów i kwiatów (więcej na stronie: <https://otwar-tezabytki.pl>). Od strony ul. Mickiewicza w parku zachował się dawny lamus dworski z XVI w., który jest siedzibą **Muzeum w Chrzanowie im. Ireny**

i Mieczysława Mazarakich. Dowiemy się tu o historii miasta i regionu, w tym jego bogatym dziedzictwie kulturowym. Jedną z najcenniejszych kolekcji jest zbiór judaików – przedmiotów związanych z kultem religijnym chrzanowskich Żydów. Oddziałem placówki jest **Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamek Lipowiec** (<http://mnpe.pl>), opisane w Ekowycieczce pt. „Dreżyną przez urokliwe jurajskie krajobrazy”. Przy Muzeum w Chrzanowie rozpoczynają się dwie ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne: Podmokłe Łąki na Kątach – lasy w Kotlinie Chrzanowskiej – Stawy na Groblach oraz Dolina rzeki Chechło – Góra Żalutowa – Pogorzyce.

- ▶ Muzeum w Chrzanowie, Chrzanów, ul. Mickiewicza 13, tel. +48 32 753 87 11, <https://muzeum.chrzanow.pl>
- ▶ Polecamy przewodnik pt. „Chrzanów. Między Małopolską i Śląskiem”, Piotr Grzegorzek, Marek Szymaszkiewicz
- ▶ Przewodniki po ścieżkach przyrodniczo-dydaktycznych dostępne są na stronie: www.chrzanow.pl w zakładce Turystyka.

Rynek w Chrzanowie,
fot. Kamil Sorocki

OFERTA EDUKACYJNO-KULTURALNA

Warsztaty i wycieczki dla dzieci, Agroturystyka Red Raj Relaksowisko

Edukacja regionalna, warsztaty kreatywne i atrakcje dla grup przedszkolnych i szkolnych prowadzone przez Zagrodę Edukacyjną.

- ▶ Miłoszowa (gm. Trzebinia), ul. Krakowska 285, tel. +48 510 280 800, www.facebook.com/redrajrelaksowisko

Gry terenowe i questy w Bolęcinie – Wiosce pod Skalą

Wycieczki interaktywne dla dzieci, młodzieży i indywidualnych podróżników pn. „Podróż w czasie – przystanek w triasie”. Odkrywcy prehistorii poznawać będą najdawniejsze dzieje i geologiczną historię okolicy.

- ▶ Wioska tematyczna w Bolęcinie, www.facebook.com/wioskapodskala

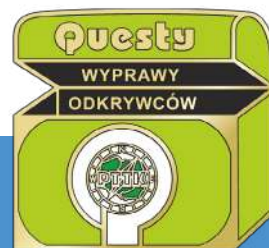
Park rekreacyjno-krajobrazowy Silver Park w Olkuszu

Miejsce dla miłośników jazdy na rowerach, rolnach, deskorolkach i hulajnogach oraz sportów ekstremalnych. Park powstał na terenie XIX-wiecznej kopalni galmanu „Józef” i pielęgnuje także dziedzictwo górnicze Olkusza. Można tu zobaczyć np. maszyny górnicze pochodzące z okolicznych kopalni rud cynku i ołowiu.

- ▶ Głowackiego 32, 32-300 Olkusz, tel. +48 600 150 247

Rajdy i gry terenowe, fot. Dominika Zaręba

Odnaka PTTK – Questy Wyprawy Odkrywców

Miłośnicy gier terenowych mogą starać się o odznakę questową, która przyznawana jest w kilku kategoriach: popularna, mała w stopniach: brązowym, srebrnym i złotym oraz duża w stopniach: brązowym, srebrnym i złotym – w zależności od liczby ukończonych questów.

- ▶ Więcej informacji: <https://questy.org.pl/odznaka-pttk-questy>

Autorska Galeria Sztuki Dagmary Kwiatek i Krzysztofa Kamińskiego – Kamienny Kwiatek w Nawojowej Górze

Artystka Dagmara Kwiatek tworzy obrazy olejne, a także specjalizuje się w rzadkiej fotograficznej technice szlachetnej – gumy chromianowej, sięgającej XIX w. Malarka łączy gumę chromianową z obrazem farbami akrylowymi. W Galerii można obejrzeć wystawę oryginalnych prac. Organizowane są także warsztaty malarsko-rysunkowe i wystawy czasowe.

► Nawojowa Góra (gm. Krzeszowice), ul. Gwoździec 35, tel. +48 608 373 807, <https://kamiennykwiatek.weebly.com>

Ośrodki kultury organizujące ciekawe wydarzenia i warsztaty:

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji – MOSiR
Olkusz, Olkusz, ul. Wiejska 1a,
tel. +48 32 649 44 90, <http://mosir.olkusz.pl>

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji – MOSiR
Bukowno, Bukowno, ul. Spacerowa 1,
tel. +48 32 6421 096, <https://mosirbukowno.pl>

Trzebińskie Centrum Kultury, Trzebinia,
ul. Kościuszki 74, tel. +48 32 612 14 97,
<https://tck.trzebinia.pl>

Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji –
MOKSiR Chrzanów, Chrzanów, ul. Broniewskiego
4, tel. +48 32 623 30 86, www.moksir.chrzanow.pl

Chrzanowski Rynek z lotu ptaka,
fot. Kamil Sorocki

Miniatury Urszuli Lemańskiej z Klucza,
fot. Dominika Zaręba

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Polecane noclegi oraz obiekty gastronomiczne

OLKUSZ I RABSZTYN

MOSiR Olkusz (pokoje gościnne), Olkusz,
ul. Wiejska 1a, tel. +48 32 649 44 90,
<http://mosir.olkusz.pl>

Viktoria Hotel & Restauracja, Olkusz,
ul. Mickiewicza 18, tel. +48 32 754 41 31,
www.victoria.olkusz.pl

Restauracja Batorówka, Olkusz, Rynek 20,
tel. +48 32 754 58 33, www.batorowkaolkusz.pl

Restauracja Podzamcze, Rabsztyn 22,
tel. +48 32 645 07 42, www.podzamczersztyn.pl

Kawiarnia Cafeterka, Olkusz, ul. Górnicza 9,
tel. +48 516 195 693, www.facebook.com/Cafeterka

KLUCZE I OKOLICE

Agroturystyka Domek Funi, Golczowice,
ul. Powstania Styczniowego 6a, tel. +48 502 113 861

Ośrodek Rekreacyjny „Leśny Zakątek”, Jaro-
szowiec, ul. Kolejowa 15a, tel. +48 32 645 70 85,
www.lesnyzakatek.turystyka.pl

Agroturystyka Jurna Chata, Ryczówek, Godawi-
ca 14, tel. +48 509 193 868, <http://jurnachata.pl>

Restauracja Rodzinna, Klucze, ul. Rudnicka 2A,
tel. +48 32 210 97 30

BUKOWNO

Dom Turysty TRAMP, Bukowno, ul. Spacerowa 1,
tel. +48 32 642 10 96, <https://mosirbukowno.pl>

Olkuski Rynek, w tle Restauracja Batorówka,
fot. Kamil Sorocki

Konno przez Pustynię Błędowską,
fot. Dominika Zaręba

Restauracja i pokoje gościnne w Dworze Zieleniewskich,
fot. Kamil Sorocki

TRZEBINIA

Dwór Zieleniewskich (restauracja i pokoje gościnne), Trzebinia, ul. Marszałka Piłsudskiego 47a, tel. 32 612 23 68,

www.lir-portal.pl/index.php/dwor-zieleniewskich

Rezydencja pod Zegarem, Trzebinia, ul. Kościuszki 59, tel: +48 572 326 242,

www.podzegarem.com.pl

Karczma Gdzie Jadło Dobre i Swojskie Klimaty, Trzebinia, ul. Długa 125, tel. +48 32 753 52 51,

www.swojskiejadlo.pl

Gospodarstwo Agroturystyczne „Lalaj”, Bolęcín, ul. Rekreacyjna 1, tel. +48 601 620 537

L'Antica Stazione (w budynku stacji PKP Trzebienia), Trzebinia, ul. Dworcowa 1, tel. +48 730 310 010,

www.anticastazione.pl

Restauracja „Stary Młyn”, Trzebinia, ul. Piłsudskiego 21, tel. +48 606 289 327

CHRZANÓW

Restauracja Utarte (serwuje ziemniaki po cabańsku), Chrzanów, Rynek 16, tel. +48 32 623 14 69,

<https://restauracjautarte.pl>

Barter Bar (serwuje ziemniaki po cabańsku), Chrzanów, al. Henryka 12, tel. 48 888 189 070,

www.barterbar.pl

Zapach Kawy, al. Henryka 24, tel. +48 784 319 124, <http://zapachkawy.com.pl>

WOLBROM

Hotel Karczma Klimtówka (na szlaku „Małopolska Trasa Smakoszy”), Wolbrom, ul. Ordona 2, tel. +48 607 554 171 (recepja), +48 500 275 442 (restauracja), www.klimtowka.pl

Kawiarnia Tygiel, Wolbrom, ul. 29 listopada 10, tel. +48 882 646 333

Przygotowanie ziemniaków po cabańsku w wersji wege, fot. Dominika Zaręba

KONIECZNIE MUSISZ SPRÓBOWAĆ:

- **ziemniaków po cabańsku**, które znajdują się na liście produktów tradycyjnych, a przepis przekazywany jest z pokolenia na pokolenie. Cabanie to pasterze, którzy osiedlili się na ziemi chrzanowskiej w czasach najazdów tatarskich w XIII w. Potrawa tradycyjnie była przygotowywana na polach i pastwiskach, na ogniu w glinianym garnku, z czasem żeliwnym kociołków, szczególnie w czasie wykopków. Historię i przepis na ziemniaki po cabańsku można znaleźć m.in. na stronie: www.powiat-chrzanowski.pl. Można przygotować także wersję wegetariańską – zastępując mięso grzybami albo fasolą;
- **jagnięciny jurajskiej z owcy olkuskiej i smalcu jurajskiego gotowanego** wpisanych na listę produktów tradycyjnych (promowanych przez Lokalną Grupę Działania „Nad Białą Przemszą”);
- **miodu z Jury** m.in. z pasiek: **Jurajska Pszczółka** z Bukowna (pasieka wędrowna, Wodąca 32) i **Pasieki Miodowy Ogród** w Olkuszu (ul. Cegielniana 37);
- **„Czaru Pustyni”** – samogonu produkowanego z żyta rosnącego wokół Pustyni Będowskiej i źródlanej wody. Trunek znajduje się na liście produktów tradycyjnych. Żyto wsypane do kadzi zalewane jest wodą z cukrem lub lokalnym miodem;
- **piwa z Browaru Tenczynek**.

Dojazd transportem publicznym

- 1 Do Olkusza oraz Wolbromia dostaniemy się z Krakowa pociągiem z przesiadką w Tunelu
- 2 Do Trzebini i Chrzanowa dostaniemy się pociągiem linii Kraków – Oświęcim (zatrzymuje się na stacjach Zabierzów, Krzeszowice).
- 3 Dużo połączeń busowych z Krakowem ma Olkusz, Chrzanów i Wolbrom
- 4 Jeśli jedziemy grupą rowerową na Szlaku Orlich Gniazd – warto wynająć busa z przyczepką, który zawiezie nas do dowolnego miejsca startu na szlaku.

Zobacz i posłuchaj:

- ▶ Film „Szlak Orlich Gniazd – wznies się na wyżyny” i inne filmy na kanale szlaku:
<https://youtu.be/CQDx7yvIOIY>
- ▶ Film „Faraon” z 1965 r. w reżyserii Jerzego Kawalerowicza kręcony częściowo na Pustyni Błędowskiej

Krajobrazy na Szlaku Orlich Gniazd,
fot. Dominika Zaręba

Na leśnych ścieżkach,
fot. Dominika Zaręba

Punkty info w okolicy

Olkusz:

Punkt Informacji Turystycznej, Olkusz,
ul. Floriańska 8, tel. +48 32 642 19 26,
www.olkusz.eu

Trzebinia:

MSiT, Dom Kultury Sokół, Trzebinia,
ul. Kościuszki 74, tel. +48 32 611 06 21,
<https://trzebinia.pl>

Chrzanów:

Punkt Informacji Turystycznej, Chrzanów,
Al. Henryka 40, tel. +48 32 623 20 44,
www.chrzanow.pl

Wygiełzów – Babice:

Sezonowy Punkt Informacji Turystycznej
w Wygiełzowie (Skansen), Babice,
ul. Podzamcze 1, tel. +48 32 210 93 13,
www.visit.powiat-chrzanowski.pl

Lektury na drogę

- 1 „Rowerowy Szlak Orlich Gniazd”, przewodnik rowerowy, Roman Trzmielewski, Wyd. Compass
- 2 „Legends i opowieści niesamowite o zamkach jurajskich oraz duchach w nich mieszkających”, Małgorzata Budny, Wyd. Dikappa
- 3 „Historia Żydów w Trzebinii”, Andrzej Kostka, Gmina Trzebinia – Urząd Miasta w Trzebinii, publikacja dostępna na stronie: <https://trzebinia.pl>
- 4 Album „Wędrowki sentymentalne”, Dagmara Kwiatek, Elżbieta Tomczyk-Miczka, Starostwo Powiatowe w Krakowie
- 5 „Przewodnik po ścieżkach dydaktycznych. Murawy napiaskowe wśród wydym i drzew”, Tomasz Lamorski, do pobrania na stronie: www.gmina-klucze.pl
- 6 „Park Krajobrazowy Orlich Gniazd. Przewodnik”, Anna Boguś, Piotr Dmytrowski; „Tenczyński Park Krajobrazowy. Przewodnik”, Anna Boguś, Piotr Dmytrowski, Marek Kołodziej, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, do pobrania na stronie: <https://zpkwm.pl>
- 7 „Turystyczne Bukowno. Przewodnik po gminnych szlakach turystycznych”, Krzysztof J. Pucek, UMig Bukowno i Wyd. Compass, do pobrania na stronie: <http://umbukowno.pl>
- 8 „Chrzanów. Między Małopolską i Śląskiem”, Piotr Grzegorzek, Marek Szymaszkiewicz, UM Chrzanów

Oznakowanie Szlaku Orlich Gniazd, fot. Dominika Zaręba

Zagraj:

- 1 Quest Wędrowka po skarby historii Bydli-
na: <https://questy.org.pl/quest/wedrowka-po-skarby-historii-bydlina>
- 2 Quest rowerowy Ze srebrnego miasta do
Kruczej Skąły: <https://questy.org.pl/quest/ze-srebrnego-miasta-do-kruczej-skaly>
- 3 Quest rowerowy Tenczyn, Tenczynek...
Podróż na Zamkową Górę: <https://questy.org.pl/quest/tenczyn-tenczynek-podroz-na-zamkowa-gore>
- 4 Quest Śladami herbów i gmerków olku-
skich dostępny w Punkcie Informacji Tury-
stycznej w Olkuszu
- 5 Quest Śladami Czarnego Kruka po Trzebinii:
<https://questy.org.pl/quest/sladam-czarne-go-kruka-po-trzebinii>
- 6 Quest Chrzanów – śladami Loewenfelda:
<https://questy.org.pl/quest/chrzanow-slada-mi-loewenfelda>
- 7 Spacer z widokiem na lokomotywę, Chrza-
nów: <https://questy.org.pl/quest/spacer-z-widokiem-na-lokomotywe>

Autorzy ekowycieczki:

Dominika Zaręba, Krzysztof J. Pucek

Pomysł ekopakietów:

Dominika Zaręba

Redakcja i korekta:

Barbara Sadurska

Opieka ekspercka:

Dorota Skotnicka

Konsultacja merytoryczna:

Małgorzata Czapla, Dominika Osiak,
Anna Woźniak-Lubaś

Projekt graficzny:

Diana Jabłońska

Zdjęcia:

Kamil Sorocki, Dominika Zaręba, Tomasz
Ostrowski, Krzysztof J. Pucek

Fundusz

Partnerstwa

Projekt pt. „Małopolska Ekoturystyka - zrównoważony rozwój turystyczny regionu” jest realizowany przez Fundusz Partnerstwa jako część Programu EkoMałopolska. Jego celem jest promocja regionu w sposób zrównoważony, odpowiedzialny i jak najmniej inwazyjny dla środowiska naturalnego oraz zakładający autentyczne zainteresowanie jego bogactwem i dziedzictwem.

MAŁOPOLSKA

Projekt jest realizowany przy wsparciu finansowym Województwa Małopolskiego.

informacje praktyczne:

stan na grudzień 2020 r.